YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

2.9.2021 VVTDno-2021-1159

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Pääjohtaja
Markku Tervahauta

markku.tervahauta@thl.fi

Yhdenvertaisuusvaltuutetun aloite Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle vammaisten ihmisten työelämäosallisuutta koskevien tilastotietojen tuottamiseksi

Yhdenvertaisuusvaltuutettu esittää Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle vammaisten henkilöiden työelämäosallisuutta mittaavan tilastotiedon säännöllisen seurannan aloittamista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että tilastotietoa vammaisten ihmisten työelämäosallisuudesta ei ole saatavilla riittävästi päätöksenteon tueksi. Havaittuja tiedonaukkoja ovat esimerkiksi kansaneläkelain työkyvyttömyyseläkkeellä (KEL 12 § 2 ja 4 momentit) olevien vammaisten henkilöiden ansiotyöhön osallistumisen aste sekä vammaisten naisten ja miesten vuosiansiot tilastoituna sukupuolittain.

Ilman riittävää tietoa on mahdotonta toteuttaa vaikuttavia toimenpiteitä vammaisten ihmisten työllisyyden parantamiseksi tai ylipäätään arvioida kuinka YK:n vammaisyleissopimuksen edellyttämät oikeudet toteutuvat Suomessa.

Juuri lausuntokierroksella olleessa Välittäjä Oy:n perustamista koskevassa hallituksen esitysluonnoksessa todetaan: ”Osatyökykyisten, pitkäaikaissairaiden tai vammaisten henkilöiden työllisyysasteesta ei ole ajantasaista tietoa systemaattisen tai eri läheteistä saadun tietojen keruun puuttuessa.” *(HE laiksi osatyökykyisten työllistymistä tukevan erityistehtäväyhtiön perustamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, VN/15285/2021)*

Tutkimustiedon puute vammaisten henkilöiden työelämäosallisuudesta on ilmeinen, ja tämä vaikeuttaa viranomaistoiminnan yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia, ja siten myös yhdenvertaisuutta tehokkaimmin toteuttavien sääntelyvaihtoehtojen hahmottamista lainsäädäntöä uudistettaessa. Esimerkkinä kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke, jota maksetaan sairauden, vian tai vamman perusteella (12 § 2 momentti) tai pysyvästi sokealle tai liikuntakyvyttömälle ihmiselle (12 § 4 momentti). Eri momentin mukaan eläkettä saavien määrät ovat saatavilla, mutta Kelalta, verohallinnolta tai muultakaan viranomaiselta ei ole saatavilla tietoa siitä, millä osalla kansaneläkelain mukaisista työkyvyttömyyseläkkeensaajista on ansiotuloja. Kyseistä tilastotietoa on saatavilla vain työeläkelakien mukaisista työkyvyttömyyseläkeläisistä, joiden ulkopuolisia vammaiset henkilöt useimmiten ovat.

Vammaisen henkilön mahdollisuudet yhdistää työssäkäynti eläkkeeseen eroaa olennaisilta osin riippuen siitä, onko hänellä kyseisen pykälän 2 vai 4 momentin eläke. Vammaisten henkilöiden työssäkäyntitilastoista tulisi käydä ilmi myös 2 ja 4 momenttien eläkeryhmien edustus.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää THL:n huomiota myös siihen, että vammaisten henkilöiden ansioista ei ole saatavilla sukupuolieriteltyjä tilastoja. (ns. vammaisen naisen euro). Tiedonkeruujärjestelmän kehittämisessä tulisi huomioida sukupuolen lisäksi myös muut taustatekijät, jotta mahdolliset esimerkiksi ikään, kieleen, alkuperään tai muuhun henkilöön liittyvään syyhyn kytkeytyvät erot olisi mahdollista havaita ja perusteettomiin eroihin puuttumiseksi voitaisiin ryhtyä kohdistettuihin toimenpiteisiin.

Lisäksi vammaispalvelujen kehittäminen vammaisen ihmisen työelämäosallisuuden mahdollistamiseksi vaatisi laajempaa tietojen keräämistä ja analysointia. Vammaisten ihmisten työssäkäynnin ja ansiotulon tilastollinen selvittäminen hyödyttäisikin STM:ssä vireillä olevaa vammaispalvelulainsäädännön uudistustyötä. Asiaa on sivuttu myös Anni Kyröläisen selvityksessä (Vammaisten henkilöiden työllistymisen rakenteelliset esteet, TEM 2020)

YK:n vammaisyleissopimuksen 31 artiklan mukaisesti Suomi on sitoutunut kokoamaan asianmukaista tietoa, muun muassa tilasto- ja tutkimustietoa, jonka pohjalta

ne voivat muodostaa ja toteuttaa menettelytapoja tämän yleissopimuksen soveltamiseksi. Vammaisyleissopimuksen 27 artikla puolestaan koskee vammaisten henkilöiden yhdenvertaisia työelämäoikeuksia.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että valmisteilla olevien, vammaisten henkilöiden työelämäoikeuksien kannalta merkittävien uudistusten, kuten esimerkiksi Välittäjä Oy:n, työkyvyttömyyseläkkeen lineaarisen mallin sekä vammaispalvelulainsäädännön uudistuksen, yhdenvertaisuusvaikutuksia seurattaisiin säännöllisesti. Samankaltaista jatkuvaa seurantaa on toteutettu esimerkiksi vanhuspalveluiden uudistamisen yhteydessä. Tehokkaan seurannan edellytys on kuitenkin, että uudistusta edeltävä lähtöpiste olisi selvitetty, johon uudistuksen jälkeisiä muutoksia voidaan seurannassa verrata. Seurannan toteuttamiseksi on kehitettävä vammaisten työelämäosallisuuden tilastointia ja pyrittävä luomaan indikaattorit päätöksenteon tueksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on aiemmissa kannanotoissaan katsonut, että vammaisia henkilöitä koskevan tilasto- ja tutkimustiedon nykytilaa ei voida pitää YK:n vammaisyleissopimuksen edellyttämänä, muun muassa vammaisten henkilöiden työelämäosallisuuden tiedonpuutteiden vuoksi. Julkisen vallan tulisikin suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti kartoittaa vammaisten henkilöiden työelämäosallisuuteen liittyvät tilasto- ja tutkimustiedon puutteet sekä osoittaa vastuuviranomaiset nyt puuttuvan tiedon säännölliseen tuottamiseen ja seurantaan.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman

Ylitarkastaja Jussi Aaltonen

Tiedoksi Johtava asiantuntija Päivi Nurmi-Koikkalainen/THL